
wel, hier cirkelt alles om de mensch. En als ik nu de preeken lees, die gedrukt zijn, en ik naga de preeken, die ik gehoord heb, dan meen ik dat veel van onze Gereformeerde preeken ook zoo 'afgestemd' zijn. /6/

Is dat dan fout? Ja zeker. Zeker, we gaan naar de kerk om gesticht te worden, maar dat mag niet het voornaamste doel zijn. Ook in de prediking moet het in de eerste plaats gaan om de eere Gods en dan sluit het de stichting in. Wanneer ik in de prediking piëtistisch, de stichting op de voorgrond schuif, wordt de mensch egocentrisch. Dan ziet het kerklid niet meer de geweldige taak, die hij heeft in het leven.

Wij komen zondags samen om toegerust te worden tot den grooten geestelijken strijd voor de eere Gods.

Zoo is het in den dienst des Woords en ook in den dienst der sacramenten. Gedoopt zijn wil zeggen voor je leven ingelijfd te zijn in de lijfgarde van koning Jezus. H[eilig] A[vondmaal] vieren heeft tot bedoeling om gesterkt te worden in de persoonlijke strijd tegen de zonde, maar ook om, na gemeenschap gehad te hebben met onzen gekruisigden Koning, kracht te ontvangen om te strijden voor de eer van Zijn Naam.

Ons kerkelijk leven cirkelde¹⁷ om het begrip stichting en zoo verloor men uit het oog de groote goddelijke roeping. Men maakte van de kerk een heilsinstituut in plaats van een bolwerk en aanvalsleger tegen de fortan van Satan.

Nu zeg ik natuurlijk niet, dat onze kerken piëtistische kerken geworden zijn. Neen, mijn bedoeling is deze, dat hier piëtistische fouten¹⁸ openbaar worden. Dat wij met de piëtisten dit gemeen hebben, dat wij van de kerk een heilsinstituut maken. Daar is natuurlijk en gelukkig nog heel wat verschil. Het Piëtisme is de voedingsbodem geweest van het nationalisme. /7/

Is het ook mogelijk dat wij nu als kerken ook in die zonde vallen? Ik vrees met groote vrees en ik meen de symptomen te zien. - We zijn in deze oorlogsjaren bezig niet met de groote¹⁹ gevaren, die ons kerkelijk leven bedreigen en met bezinning over de geweldige roeping, die we nu en straks hebben, neen wij zijn bezig²⁰ met zulke moeilijke intellectuele vraagstukken over het verbond,²¹ dat een gewoon gemeentelid het niet meer kan volgen. Er zijn met betrekking tot het verbond zooveel vragen die men niet kan oplossen, maar toch wil oplossen.

Ik zie aan de eene zijde een geweldig tekort in het vervullen van [de] roeping als kerk en aan de andere kant een intellectuele zelfoverschatting. Twee fouten: met de een is het Piëtisme begonnen, met de ander geëindigd. Het Piëtisme is dood gelopen in het intellectualisme en rationalisme.

Bestaat er voor ons nu het gevaar niet, dat wij met het Piëtisme de kerk zien als een heilsinstituut en dan eindigen om met haar te vallen in de fout van het rationalisme?

De gevaren zijn dunkt me lang niet denkbeeldig. Laten wij ons althans bezinnen. De geschie-

¹⁷ Hierna doorgestreept 'te veel'.

¹⁸ Oorspronkelijk (doorgestreept): 'zonden'.

¹⁹ Hierna doorgestreept: 'vijanden in en buiten'.

²⁰ Hierna doorgestreept: 'met dogmavorming en vragen van dogmatiek'.

²¹ Volgens de gereformeerden (synodaal) ontvingen de uitverkorenen de volle verbondsbeloften. Door de doop werden de kinderen van de gelovigen voor wedergeboren gehouden totdat het tegendeel bleek. De latere gereformeerde vrijgemaakt rekenden in principe alle gelovigen, uitverkorenen en niet-uitverkorenen, inclusief hun kinderen, vanwege de verbondsbelofte tot Gods deelgenoten. Geloofsgehoorzaamheid of ongehoorzaamheid was bepalend voor zaligheid of verbondswraak. Uitgebreid over beide opvattingen: Van Staalduijn, *Om de lijn der Afscheiding*, 48-53.